

Jakub M. Łukasiewicz

Uniwersytet Rzeszowski

ORCID: 0000-0002-8818-9885

**SYTUACJA PRAWNA DZIECKA
W CHIŃSKIM SYSTEMIE PRAWA**

Problematyka pozycji prawnej dziecka w ramach chińskiego systemu prawa stanowi zagadnienie niezwykle frapujące badawczo m.in. ze względu na obowiązującą do niedawna politykę jednego dziecka¹ zastąpioną obecnie przez politykę dwojga dzieci², jak również ze względu na związek tej polityki z rozbudowanym systemem rejestracji gospodarstw domowych (tzw. powszechnym systemem meldunkowym)³.

¹ Por. J. Bastone, *Law and Marriage: An Examination of the Transformation in the People's Republic of China's Marriage Laws*, New York 2014, s. 17; D. Lai, *Sex Ratio at Birth and Infant Mortality Rate in China: An Empirical Study*, „Social Indicators Research” 2005, no. 70, s. 313 i n.; Chen Jianfu, *Chinese Law. Towards an Understanding of Chinese Law, Its Nature and Development*, Hague–London–Boston 1999, s. 262; M. Palmer, *The Re-Emergence of Family Law in Post-Mao China: Marriage, Divorce and Reproduction*, „The China Quarterly” 1995, no. 141, special issue: *China's Legal Reforms*, s. 114. Polityka jednego dziecka realizowana była za pośrednictwem przepisów lokalnych, w związku z czym kształtowała się odmiennie w zależności od regionu. M. Palmer, *Women to the Fore: Developments in the Family Law of The People's Republic of China 1992–4* [w:] *The International Survey of Family Law*, red. A. Bainham, Hague–Boston–London 1994, s. 165. Politykę realizowano przez bonifikaty podatkowe oraz kary finansowe, jak też przymusowe aborcje i sterylizacje. Jing Lin, *Social Transformation and Private Education in China*, Westport, Connecticut–London 1999, s. 36; Hok-bun Ku, *Chinese Peasants' Discontent and Forms of Resistance in the Post-reform Era* [w:] *China Review 1999*, red. C.Chor Lau, G. Xiao, Hong Kong 1999, s. 296.

² Zob. szerzej: M. Łągiewska, *Wybrane zagadnienia dotyczące sytuacji prawnej dziecka w prawie chińskim* [w:] M. Łągiewska, J.M. Łukasiewicz, *Chińskie prawo rodzinne – zagadnienia wybrane*, Toruń 2020, s. 148 i n. Por. także art. 18 ustawy o populacji i planowaniu rodziny Chińskiej Republiki Ludowej. Rezultatem dotychczasowej polityki stała się rodzina o strukturze „odwróconej piramidy”, gdzie na czterech dziadków przypadają aktywni zawodowo rodzice, pozbawieni zwykle czasu na wychowanie swojego dziecka. M. Ryznar, *Adoption in China: Past, Present and Yet to Come*, „Georgia Journal of International and Comparative Law” 2016, no. 1, s. 28.

³ System ten formalnie obowiązuje od 1958 r. Por. S.A. Gordon, *China's Hidden Children: Negotiating Documentation Denial and its Impact on a Population at Risk of Statelessness*, Leicester 2016, s. 65; Fang Cai, *Hukou System Reform and Unification of Rural–urban Social Welfare*, „China & World Economy” 2011, no. 3, s. 33.

Obowiązujący w Chinach system rejestracji gospodarstw domowych polegać miał na tym, że każdy, kto tylko zamierzał skutecznie korzystać z lokalnych świadczeń edukacyjnych, socjalnych, medycznych bądź społecznych, musiał się legitymować zarejestrowanym meldunkiem na terytorium jednostki administracyjnej, w granicach której uzyskać chciał dostęp do określonych świadczeń⁴. Tak pomyślany system meldunkowy stanowił nie tylko skuteczny system kontroli chińskiego społeczeństwa, jak również przeszkodę w migracji ludności wiejskiej, ze wsi do miast⁵, lecz przede wszystkim był to niezwykle sprawny system nadzoru narodzin chińskich dzieci. Należy bowiem podkreślić, że jeszcze do niedawna dla skutecznego zameldowania dziecka w określonej jednostce administracyjnej Państwa Środka konieczne było przedłożenie w lokalnym komisariacie policji właściwym ze względu na miejsce zameldowania rodziców dziecka dwóch różnych aktów urodzenia dziecka⁶.

Pierwszy, obwarowany szeregiem restrykcyjnych warunków, wydawany był jeszcze przed narodzinami dziecka przez Ministerstwo ds. Populacji i Planowania Rodziny, pełniąc przy tym rolę oficjalnej zgody państwowej na zaplanowany wcześniej poród dziecka. Natomiast drugi z aktów urodzenia, tzw. medyczny akt urodzenia dziecka, wydawany był przez szpital dopiero po rzeczywistym narodzeniu się dziecka⁷. Oczywiście wraz z odstąpieniem władz chińskich od polityki jednego dziecka obecna rejestracja meldunku przez rodziców prawnych dziecka następuje wyłącznie po okazaniu medycznego aktu urodzenia dziecka⁸ i nie wydaje się już żadnych dodatkowych aktów urodzenia, jakie miałyby poprzedzać zaplanowany wcześniej poród.

Poczyniona powyżej refleksja co do systemu rejestracji narodzin chińskich dzieci nie jest w zasadzie przypadkowa. Wiadomo bowiem, że ujawnione (w akcie urodzenia dziecka) rodzicielstwo stanowi podstawę wszelkich praw i obowiązków,

⁴ Jason Young, *China's Hukou System: Markets, Migrants and Institutional Change*, Basingstoke 2013, s. 30 i n.; Kam Wing Chan, W. Buckingham, *Is China Abolishing the Hukou System?*, „The China Quarterly” 2008, no. 195, s. 582; S.A. Gordon, *China's Hidden Children...*, s. 69.

⁵ M. Yaoling Wang, *Small City, Big Solution? China's Hukou System Reform and Its Potential Impacts*, „DISP – Dokumente und Informationen zur Schweizerischen Orts-Regional und Landesplanung” 2002, no. 4, s. 23; Xu Huang, M. Dijst, J. van Weesep, N. Zous, *Residential Mobility in China: Home Ownership among Rural–urban Migrants after Reform of the Hukou Registration System*, „Journal of Housing and the Built Environment” 2014, no. 4, s. 617; K. Gawlikowski, *Procesy transformacji w Chińskiej Republice Ludowej* [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Studia i szkice*, t. I: *Przemiany polityczne i społeczne*, red. K. Gawlikowski, Warszawa 2001, s. 18.

⁶ S.A. Gordon, *China's Hidden Children...*, s. 74.

⁷ Szpital podlegał kontroli Ministerstwa ds. Zdrowia Publicznego. Shuzhuo Li, Yexia Zhang, M.W. Feldman, *Birth Registration in China: Practices, Problems and Policies*, „Population Research and Policy Review” 2010, no. 29(3), s. 297–317, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2990197/> (15.01.2020). Zob. szerzej: J.M. Łukasiewicz, *Prawo małżeńskie Chińskiej Republiki Ludowej* [w:] M. Łągiewska, J.M. Łukasiewicz, *Chińskie prawo...*, s. 87 i n.

⁸ W stosunkach zagranicznych stosuje się jednak sporządzony na podstawie medycznego aktu urodzenia notarialny akt urodzenia, wystawiony przez lokalne biuro notarialne stanowiące oddział chińskiego Ministerstwa Sprawiedliwości.

jakie można obserwować w relacjach faktycznych oraz prawnych na linii rodzice–dziecko. Natura i charakter wskazanych relacji stanowiąc będzie zatem przedmiot dalszych rozważań, natomiast osią artykułu będzie próba odpowiedzi na pytanie, jakie miejsce w chińskim systemie prawa prywatnego zajmuje małoletnie dziecko.

Pozycja prawna dziecka w chińskiej rodzinie patriarchalnej

Dyskusja na temat pozycji prawnej dziecka w ramach chińskiego porządku prawnego powinna zostać poprzedzona rozważaniami natury ogólnej na temat modelu i struktury tradycyjnej rodziny chińskiej, a więc modelu, jaki od wieków występował w Państwie Środka w oparciu o tradycyjne wartości konfucjańskie. Równocześnie wart prezentacji jest współczesny model rodziny, który jest o tyle interesujący, że można w nim dostrzegać katastrofalne skutki demograficzne, jakie odcisnęły się na skutek realizowanej przez niespełna 40 lat polityki jednego dziecka. Zanim jednak przedstawione kwestie zostaną poruszone, warto odnieść się do zagadnień zdecydowanie bardziej fundamentalnych.

Jak można sądzić, kluczowe dla podjęcia wskazanych powyżej rozważań wydaje się zwrócenie uwagi na zakorzenione w mentalności chińskiej wzorce kulturowe, których istnienie może determinować w umysłach Chińczyków przyjmowanie określonych postaw emocjonalnych. Nie sposób bowiem rozmawiać o chińskim modelu rodziny bez uprzedniego zrozumienia tych wzorców kulturowych, które w sposób szczególny przekładają się na „mentalne” hierarchizowanie poszczególnych członków rodziny. Oczywiście przesadą byłoby twierdzenie, że w hierarchii tej rodzice zajmują zawsze pozycję pierwszoplanową, niemniej jednak zdecydowanie można wysunąć stwierdzenie, że rodzice traktowani są w Chinach w sposób szczególny i niepowtarzalny.

Prowadzenie dalszego dyskursu należy zatem rozpocząć od pewnej ogólnej obserwacji, która została trafnie wyrażona przez K. Gawlikowskiego w publikacji poświęconej problematyce różnic kulturowych między Wschodem i Zachodem. Przywołany autor, posługując się przykładem tzw. testu kulturowego, wskazał, że studenci amerykańscy wychowani w kręgu kultury zachodnioeuropejskiej w sytuacji zagrożenia skłonni byliby ratować w pierwszej kolejności dziecko bądź współmałżonka, podczas gdy studenci wychowani w kręgu kultury wschodnioazjatyckiej w pierwszej kolejności pomyśleliby o matce.

Wybór matki wynikałby z pragmatycznego skądinąd sposobu myślenia, a mianowicie polegającego na tym, że w przypadku wdowieństwa zawsze możliwe byłoby ponowne zamążpójście bądź ożenek, tak samo jak możliwe byłoby spłodzenie kolejnych dzieci w przypadku utraty córki albo syna.

W rezultacie należy przyjąć dość oczywistą i niezaprzeczalną z punktu widzenia logiki prawdę, że w relacji rodzicielskiej matkę ma się tylko jedną, co z kolei oznacza, że rodziców należy postrzegać jako podmioty niezastąpione i jako takim

podmiotom należy im się szczególny szacunek oraz wsparcie⁹. Właśnie tak postrzegany etos nabożności synowskiej, a więc nabożności wyrażanej przez dzieci wobec swoich rodziców, stanowi zakorzeniony od wieków wzorzec kulturowy określany w literaturze chińskiej jako obowiązek nabożności synowskiej *xiao*.

Wśród istotnych różnic kulturowych należy również wymienić wschodnie przywiązanie do grupy i wspólnoty rodzinnej, podczas gdy w kulturze świata zachodniego zdecydowanie silniej akcentuje się prawa jednostki wraz z jej autonomią oraz indywidualizmem. W tym sensie rodzina zawsze stanowiła w mentalności azjatyckiej grupę zdecydowanie bardziej zwartą i „uspołecznioną”¹⁰.

Przechodząc do zagadnienia pozycji prawnej dziecka w patriarchalnym modelu rodziny chińskiej, należy zauważyć, że pozycja ta była niewątpliwie zdeterminowana kategorią płci. Przede wszystkim należy zauważyć, że głównym motywem uzasadniającym zawarcie małżeństwa dla mężczyzny, pomijając rzecz jasna względy materialne¹¹, była konieczność spłodzenia syna jako męskiego następcy rodu. Wskazana konieczność wynikała z faktu, że tylko mężczyzna posiadał kompetencję do pielęgnowania kultu przodków. A zatem śmierć ostatniego męskiego potomka rodu zawsze musiała oznaczać ostateczne wygaśnięcie klanu.

⁹ K. Gawlikowski, *Zapiski z pawilonu odlatującego żurawia*, „Azja – Pacyfik” 2000, nr 3, s. 307–308. Zob. szerzej: M. Łągiewska, J.M. Łukasiewicz, *Chińskie prawo...* Mowa tu o obowiązku nabożności synowskiej *xiao*. Obejmował on jednak, wbrew nazwie, nie tylko synów, lecz także córki. M. Tylkowski, *Xiao – szacunek do rodziców – fundament chińskiej moralności*, <http://etykapraktyczna.pl/wpis/2012/07/04/xiao-szacunek-do-rodzicow> (15.01.2020). Autor zwraca przy tym uwagę, że w dawnej kulturze zachodnioeuropejskiej pomimo patriarchalnego modelu rodziny eksponowany był w jakimś zakresie model „miłości romantycznej”, co widoczne było we fragmentach Pisma Świętego, w mitologii greckiej, jak też w nowożytnych wierszach oraz poematach. Ponadto w kulturze europejskiej akcentowano zdecydowanie silniej model miłości matczynej, który przejawiał się w chrześcijańskiej wizji miłości Maryi do dzieciątka Jezus. Z kolei w kulturze wschodnioazjatyckiej fundamentalną rolę małżeństwa było zapewnienie ciągłości rodu poprzez podporządkowanie się kobiety wobec swego męża celem zajścia w ciążę i zrodzenia syna. Miłość w tym kontekście zawsze schodziła na dalszy plan. K. Gawlikowski, *Zapiski z pawilonu...*, s. 308.

¹⁰ K. Gawlikowski, *Problem praw człowieka w Chinach*, „Azja – Pacyfik” 2001, nr 4, s. 105. Być może właśnie dlatego w Państwie Środka kolektywizm komunistyczny naturalnie zastąpił dotychczasowy kolektywizm zawarty w filozofii konfucjańskiej. Por. też: K. Zeidler, *Spór liberalizmu z komunitaryzmem a stanowisko Antoniego Kościa* [w:] *Abit, non abit: księga poświęca pamięci księdza profesora Antoniego Kościa*, red. A. Dębiński, Lublin 2013; K. Zeidler, *Interwencjonizm państwowy w świetle sporu między liberalizmem a komunitaryzmem*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2009, t. XXII, s. 75–83.

¹¹ Aranżowane przez rodziców państwa młodych małżeństwo stanowiło zwykle typową „transakcję” finansową. R. Tannahill, *Historia seksu*, Warszawa 2001, s. 191–192; Jiang Dong, *China's Latest Marriage Law Amendment and Family Property Tradition and Modernity*, „Journal Frontiers of Law in China” 2014, no. 4, s. 604. Znane też były przypadki wykupywania kobiet przed narodzinami jej przyszłego męża. M. Hsi, *New Marriage Law in the People's Republic of China: Translations, Development, and Evaluation*, Manhattan 1965, s. 6; A. Błaszczyk, M. Sikora, *Kilka uwag o prawnospołecznym statusie kobiet w Chińskiej Republice Ludowej* [w:] *Kobieta w prawie i polityce*, red. M. Sadowski, A. Spychalska, K. Sadowska, Wrocław 2007, s. 233.

W rezultacie powinność spłodzenia męskiego następcy rodu urastała do „metafizycznie” rozumianego obowiązku, poprzez który każdy dorosły mężczyzna starał się utrwalić pamięć zmarłych członków klanu¹². Wskazany obowiązek był do tego stopnia ważny, że jeżeli żona nie była w stanie wydać na świat syna, wówczas mężczyzna podejmował starania o spłodzenie męskiego następcy rodu za pośrednictwem konkubiny, a więc przyjętej do wspólnoty domowej społecznie akceptowanej nałożnicy męża¹³.

Oczywiście przedstawiony sposób zachowania musiał się przekładać na wzajemne relacje oraz określone pozycje w strukturze hierarchicznej poszczególnych członków rodziny. Nietrudno sobie wyobrazić, że kobiety zawsze znajdowały się w pozycji gorszej wobec męskich członków rodu. Do momentu zamążpójścia określano je mianem „czekających”, jako że ich rola „aktywizowała się” dopiero z chwilą wyjścia za mąż¹⁴. Zawarcie małżeństwa prowadziło zatem do zerwania dotychczasowych więzi z rodziną biologiczną panny młodej, skutkowało włączeniem jej do nowej grupy rodzinnej męża, prowadząc następnie do powstania konieczności podporządkowania się obowiązkowi zrodzenia i wychowania męskiego następcy rodu. Sposób podporządkowania kobiety najlepiej zresztą oddawało stare chińskie porzekadło, zgodnie z którym kobieta jako córka słuchać miała ojca, jako żona – męża, zaś jako wdowa – syna¹⁵.

W konsekwencji uzasadnione wydaje się stwierdzenie, że w chińskiej strukturze rodzinnej obowiązywała kategorii wieku oparta na obowiązku posłuszeństwa wobec starszych członków rodu, jednak kategoria ta nie była absolutna, ponieważ często obalała ją wspomniana wcześniej kategoria płci¹⁶.

Tylko tytułem przykładu młodszy brat posiadał zwykle wyższy status aniżeli jego starsza siostra¹⁷. Układ taki dodatkowo komplikował złożony system wzajemnych relacji pomiędzy pierwszą żoną oraz włączonymi do wspólnoty domowej akceptowanymi społecznie nałożnicami męża.

¹² Ż. Rachwaniec-Szczecińska, *Synowie jedynacy, znikające córki: o pozycji kobiet w Chinach*, „Pisma Humanistyczne” 2013, nr 9, s. 213–214; N.M. Skalla, *China's One-Child Policy: Illegal Children and the Family Planning Law*, „Brooklyn Journal of International Law” 2004–2005, no. 30, s. 329.

¹³ J. Bront, *Różnorodność związków małżeńskich na świecie*, Krynica Morska 2008, s. 62 i n.; F. Adamski, *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1984, s. 69 i n.

¹⁴ Ż. Rachwaniec-Szczecińska, *Synowie jedynacy...*, s. 215. E. Kajdański, *Chiny. Leksykon*, Warszawa 2011, s. 158.

¹⁵ Ż. Rachwaniec-Szczecińska, *Synowie jedynacy...*, s. 215; W. Sidichmienow, *Chiny. Karty przeszłości*, Warszawa 1978, s. 219; Ban Zhao, *Lessons for Women: Instructions in Seven Chapters for a Woman's Ordinary Way of Life in the First Century A.D* [w:] Pan Chao: *Foremost Woman Scholar of China*, red. N. Swann Lee, Michigan 2001, s. 83; A. Błaszczyk, M. Sikora, *Kilka uwag...*, s. 233. Znana też była instytucja sororatu, tj. włączania do gospodarstwa domowego sióstr i służebnic konkubiny. Cho-Yun Hsu, *Foreword* [w:] *Gender and Chinese Archaeology*, red. K.M. Linduff, Y. Sun, Walnut Creek 2004, s. XVIII; R. Tannahill, *Historia seksu*, s. 192.

¹⁶ Zob. szerzej: J.M. Łukasiewicz, *Prawo małżeńskie...*, s. 43.

¹⁷ H.D.R. Baker, *Chinese Family and Kinship*, London–Basingstoke 1979, s. 15–25, za: Chen Jianfu, *Chinese Law...*, s. 524 i n.

Podsumowując tę część rozważań, uzasadniony wydaje się wniosek, że z punktu widzenia obowiązujących niegdyś zasad faktyczny oraz prawny status dzieci był niejednorodny. O ile chłopcom przypisywano szczególną rolę z punktu widzenia „metafizycznych” atrybutów polegających na zapewnieniu ciągłości rodu, o tyle dziewczynki w sposób niewątpliwy traktowano jako podmiot „gorszej kategorii”. Nieprzypadkowo porównywano je niegdyś „do wody, jaką podlewa się pole sąsiada”, z którego przecież nie zbiera się plonów¹⁸. Wiadomo bowiem, że zamążpójście wiązać się musiało z opuszczeniem dotychczasowej rodziny celem asymilacji z nową grupą rodzinną, jaką była rodzina męża. W rezultacie wychowanie dziewczynki stanowiło działania skazane na realizację cudzych interesów, gdzie rodzina macierzysta musiała zapewnić dziewczynce aż do czasu zamążpójścia stosowną ochronę, pomoc oraz wsparcie.

Pozycja prawna dziecka w rodzinie współczesnej

Prezentowane dotychczas uwagi na temat wartości obowiązujących w ramach chińskiej rodziny patriarchalnej w dużym zakresie utraciły współcześnie swoją aktualność. Należy bowiem podkreślić, że obowiązujące obecnie w Chinach prawo małżeńskie z 1989 r. zapewnia formalnoprawną równość mężczyzn oraz kobiet¹⁹, a także równość wszystkich innych członków rodziny²⁰ bez różnicowania ich sytuacji prawnej ze względu na przyjmowaną niegdyś kategorię płci. Warto jednak zauważyć, że w obowiązującym obecnie systemie prawa widoczne są pewne wpływy nauki Konfucjusza z uwagi na szczególną ochronę osób starszych, co stanowi pośrednie przełożenie dawnego obowiązku synowskiej nabożności *xiao*²¹.

¹⁸ A. Zwoliński, *Chiny. Historia. Teraźniejszość*, Kraków 2007, s. 231. Zob. szerzej: M. Łągiewska, *Wybrane zagadnienia...*, s. 150.

¹⁹ Przepis art. 2 pr.małż. wprowadza postulat równości małżonków oraz ochronę prawną kobiet dzieci, jak też osób starszych. Przepis art. 4 pr.małż. nakłada na obu małżonków takie same obowiązki względem siebie oraz pozostałych członków rodziny bez różnicowania płci. Przepis art. 13 pr.małż. gwarantuje równy status obu małżonków w rodzinie. Wedle art. 14 pr.małż. oboje małżonkowie zachowują prawo do swoich dotychczasowych imion oraz nazwisk. Następnie przepis art. 15 pr.małż. gwarantuje równe prawa małżonków w zakresie pracy, nauki oraz działalności społecznej, zaś art. 17 pr.małż. nadaje małżonkom równe prawa w zakresie dysponowania wspólnym majątkiem. Na mocy art. 18 pr.małż. małżonkowie posiadają swoje majątki osobiste. Przepis art. 20 pr.małż. przewiduje wzajemną alimentację. Przepis art. 23 pr.małż. przyznaje równe prawa rodzicielskie. Nadmienić należy, że wskazane przepisy odnoszą się do ustawy Prawo małżeńskie z 1989 r. w wersji znowelizowanej w 2001 r.

²⁰ Między innymi dziecko może przyjąć nazwisko ojca lub nazwisko matki (art. 22 pr.małż.), dzieci, obok małżonków, mają wzajemne prawo do dziedziczenia swojego majątku (art. 24 pr.małż.).

²¹ Przepis art. 2 pr.małż. wskazuje na postulat ochrony interesów dzieci, kobiet oraz osób starszych. Następnie art. 4 pr.małż. nakłada na małżonków obowiązek troszczenia się o dzieci, jak też wyrażania troski o osoby starsze. Z kolei przepis art. 40 pr.małż. pozwala małżonkowi w ustroju rozdzielności majątkowej żądać stosownej rekompensaty w sytuacji rozwodu, jeżeli w czasie trwania małżeństwa

Na podstawie prezentowanych dotychczas uwag nie należy wyciągać wniosku, jakoby dziecko zajmowało w rodzinie pozycję gorszą. Jest wręcz przeciwnie, ponieważ w wyniku głębokiego kryzysu demograficznego, jaki można obserwować aktualnie w Chinach, dominującym modelem rodziny jest model o strukturze tzw. odwróconej piramidy²². A zatem na czterech starzejących się dziadków przypada dwóch aktywnych zawodowo rodziców, którzy zazwyczaj posiadają tylko jedno dziecko²³. W sposób oczywisty determinuje to szczególną troskę o małoletnie dziecko, w którym pokładane są wszelkie nadzieje zarówno rodziców, jak i jego dziadków. Co więcej, analiza chińskiego porządku prawnego skłania do konkluzji, że nieuzasadnione może wydawać się stwierdzenie, jakoby obowiązująca w Chinach zasada dobra dziecka była normatywnie niedopracowana. Jest wręcz przeciwnie, a zatem przepisy prawa rodzinnego chronią małoletnie dziecko w sposób wyważony i zdecydowanie jednoznaczny. Należy jednak podkreślić, że w europejskich systemach prawnych fundamentalna zasada dobra dziecka jest stawiana w centrum aksjologii prawa rodzinnego, podczas gdy w chińskim porządku prawnym można obserwować ochronę rozszerzoną, która obok małoletnich dzieci obejmuje również niezaradne osoby starsze²⁴. Jak można sądzić, taka rozszerzona ochrona powinna stanowić inspirację dla ustawodawców poszczególnych systemów prawnych, jakie obowiązują na terytorium Unii Europejskiej, choć formułowanie wniosków o charakterze definitywnym wymaga przeprowadzenia bardziej pogłębionych badań, które przekraczają ramy objętościowe prowadzonych w niniejszym opracowaniu rozważań.

Pozycja prawna dziecka w kontekście opieki prawnej nad dzieckiem

Analizując zagadnienie pozycji prawnej dziecka w określonym systemie prawa, fundamentalne znaczenie powinna odgrywać instytucja władzy rodzicielskiej oraz pomocniczo instytucja alimentacji wobec małoletniego dziecka. Problem w tym, że

poświęcał się w większym stopniu przy wychowaniu dzieci bądź opiece nad starszymi członkami rodziny. Warto także zasygnalizować, że w 1996 r. uchwalono ustawę o ochronie praw i interesów osób starszych. Została ona znowelizowana w 2012 i 2018 r. Zob. szerzej: M. Łągiewska, *Prawo alimentacyjne w systemie prawnym CHRL* [w:] M. Łągiewska, J.M. Łukasiewicz, *Chińskie prawo...*, s. 174 i n.

²² M. Ryznar, *Adoption in China...*, s. 28.

²³ Quanbao Jiang, J.J. Sánchez-Barricarte, *The 4-2-1 Family Structure in China: A Survival Analysis Based on Life Tables*, „European Journal of Ageing” 2011, no. 8(2), s. 119 i n.; Yan Xia, Cixin Wang, Shuhong Luo, Haiping Wang, Xiaoyun Zhang, *Domestic Violence in a Chinese Context: Who Gets the Blame* [w:] *Family Violence from a Global Perspective: A Strengths-Based Approach*, red. S.M. Asay, J. DeFrain, M. Metzger, B. Moyer, Los Angeles 2014, s. 54.

²⁴ Ochrona ta nie jest jednak konsekwentna z uwagi na brak powszechnego systemu emerytalnego. Przy czym należy dostrzec, że ustawodawca chiński wprowadził szereg regulacji prawnych, które precyzują ochronę starszych członków rodziny w ramach alimentacji świadczonej przez dzieci.

na gruncie chińskiego Prawa małżeńskiego z 1989 r. trudno w zasadzie wskazać odpowiednik władzy rodzicielskiej, jaka występuje w polskim systemie prawa. Wprawdzie przepis art. 21 pr.małż. nakłada na rodziców obowiązek wychowania dziecka, jak też jego edukacji, natomiast w przypadkach niespełnienia tego obowiązku wskazany przepis zobowiązuje rodziców do ponoszenia kosztów jego wychowania oraz kosztów jego edukacji, jednak wszystkie wymienione obowiązki wedle utrwalonego poglądu stanowią co najwyżej różne formy obowiązku alimentacyjnego²⁵. Nie sposób zatem dopatrywać się we wskazanym przepisie jakichkolwiek elementów władzy rodzicielskiej. Determinuje to z kolei pytanie, w oparciu o jaką podstawę formalnoprawną rodzice realizują faktyczną pieczę rodzicielską.

Mając na względzie zgłoszone wątpliwości, kluczowe znaczenie zdaje się mieć przepis art. 27 ogólnych zasad prawa cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej²⁶ (o.z.p.c.), który reguluje opiekę prawną nad małoletnim dzieckiem. We wskazanym przepisie można przeczytać, że „rodzice są opiekunami prawnymi swoich małoletnich dzieci”, natomiast w sytuacji, kiedy „rodzice małoletnich dzieci nie żyją” bądź też „nie posiadają kompetencji” do wykonywania opieki prawnej, wówczas pojawia się konieczność powołania innej osoby do przejęcia tak rozumianej opieki prawnej²⁷.

Zastosowane przez chińskiego prawodawcę rozwiązanie jest o tyle ciekawe, że w polskim systemie prawa rodzinnego opieka prawna nad dzieckiem stanowi instytucję alternatywną wobec tradycyjnie rozumianej władzy rodzicielskiej. Innymi słowy, opieka prawna pojawia się w przypadkach, kiedy rodzice (z określonych przyczyn) nie wykonują władzy rodzicielskiej nad ich wspólnym małoletnim dzieckiem. Tymczasem chiński prawodawca posługuje się uniwersalnym modelem opieki prawnej. Tak skonstruowana uniwersalność polega w pewnym uproszczeniu na tym, że każdy z rodziców posiada *ex lege*, a więc automatycznie, opiekę prawną nad swym małoletnim dzieckiem, jednak ta sama opieka prawna może przysługiwać innym podmiotom w przypadkach, kiedy rodzice nie mogą realizować przysługującej im z mocy prawa opieki prawnej nad ich wspólnym małoletnim dzieckiem.

²⁵ Zob. szerzej: J.M. Łukasiewicz, *Prawo małżeńskie...*, s. 92. Obowiązek alimentacyjny ma w tym przypadku charakter wzajemny, ponieważ na mocy art. 21 pr.małż. usamodzielnione dzieci zobowiązane są do pomocy oraz wsparcia rodziców bądź też ponoszenia kosztów takiej pomocy. Alimentacja rodziców stanowi odzwierciedlenie synowskiej nabożności *xiao*. M. Palmer, *China, Bringing the Law Back in* [w:] *The Future of Child and Family Law: International Predictions*, red. E.E. Sutherland, Cambridge 2012, s. 118–119.

²⁶ General Rules of the Civil Law of the People's Republic of China z 15 marca 2017 r., tekst ustawy w języku angielskim por. <https://www.dimt.it/images/pdf/GeneralRules.pdf> (16.01.2020). Poprzednio obowiązywała General Principles of the Civil Law of the People's Republic of China z 12 kwietnia 1986 r., tekst ustawy w języku angielskim por. <https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3990&context=icp> (16.01.2020).

²⁷ Por. art. 27 zd. 2 General Rules of the Civil Law of the People's Republic of China. Na temat reprezentacji por. art. 34 General Rules of the Civil Law of the People's Republic of China.

Warto odnotować, że sam fakt rozwodu pomiędzy małżonkami nie wpływa na sprawowaną przez rodziców opiekę prawną. Oznacza to, że rodzice w dalszym ciągu są przedstawicielami ustawowymi dziecka²⁸, jak też nadal podejmują decyzje w zakresie pieczy nad osobą i majątkiem dziecka, zaś ingerencja sądu polegająca na odebraniu któremukolwiek z rodziców opieki prawnej nie ma związku z rozwodem i odbywa się wyłącznie w przypadkach określonych w treści art. 36 o.z.p.c. Dodać również należy, że wedle art. 36 pr.małż. rozwód nie znosi dotychczasowego obowiązku alimentacyjnego. Zmienia się co najwyżej forma realizacji obowiązku alimentacyjnego, ponieważ w miejsce dotychczasowego obowiązku do wychowania oraz edukacji pojawia się po stronie rodzica, przy którym nie została ustalona bieżąca piecza nad dzieckiem, konieczność ponoszenia kosztów wychowania oraz edukacji.

Na zakończenie dodać należy, że w czasie trwania małżeństwa wedle treści art. 23 zd. 2 pr.małż. rodzice mają obowiązek ponoszenia odpowiedzialności cywilnej za szkodę wyrządzoną przez dziecko. Przepis nie rozstrzyga przy tym sytuacji, kiedy dochodzi do rozwodu pomiędzy rodzicami posiadającymi opiekę rodzicielską. Należy jednak zauważyć, że według dominującego poglądu wskazaną odpowiedzialność ponosić powinien wyłącznie ten z rodziców, przy którym określono miejsce zamieszkania dziecka, a więc ten, któremu przyznano bieżącą pieczę nad dzieckiem. Jeżeli zaś chodzi o drugiego z rodziców dziecka, to przyjmuje się, że jego odpowiedzialność mogłaby wystąpić tylko w sytuacjach, kiedy zachodziłyby uzasadnione okoliczności przemawiające za przyjęciem współodpowiedzialności za szkodę wyrządzoną przez dziecko²⁹.

Podsumowanie

Problematyka pozycji prawnej dziecka w chińskim systemie prawnym jest ciekawa z kilku względów. Przede wszystkim interesujący jest mechanizm realizacji obowiązującej do niedawna polityki jednego dziecka, który odbywał się poprzez system wydawania aktów urodzenia dziecka przed jego narodzinami jako formalny wymóg legalnego porodu dziecka. Ponadto analiza chińskiego prawa rodzinnego prowadzi do ciekawej konkluzji, zgodnie z którą dominująca w zachodnich systemach prawnych ochrona dziecka małoletniego (w ramach

²⁸ Por. art. 34 o.z.p.c.

²⁹ Pogląd wyrażony podczas referatu pt. *Childcare in People's Republic of China* przez prof. Hu Guanghui (Hokuriku University, Faculty of Economics and Management, Japan) na seminariach naukowych pt. *Parental Rights, Child Support and Execution of Child Support after Divorce* 29 czerwca 2019 r. zorganizowanych przez Faculty of Law, Institute of Modern Law, Waseda University, Tokio. Pogląd taki potwierdziła również prof. Yu-Zu Tai (National Chengchi University – College of Law, China) oraz prof. Wang Liping (Shandong University – Law School, China) podczas udzielonych konsultacji.

fundamentalnej zasady dobra dziecka) jest w chińskim systemie prawa rodzinnego rozumiana zdecydowanie szerzej. Należy bowiem zauważyć, że obok małoletnich dzieci w przepisach prawa chińskiego wybrzmiewa bardzo wyraźnie ochrona pełnoletnich osób starszych, które z uwagi na swoją niezaradność życiową wymagają stosownej ochrony poprzez opiekę oraz wsparcie. Wreszcie, interesujący jest mechanizm prawny odnoszący się do instytucjonalnych ram zapewniających rodzicom sprawowanie pieczy rodzicielskiej. Zamiast tradycyjnie rozumianej władzy rodzicielskiej chiński prawodawca zdecydował się przyjmując model uniwersalnej opieki prawnej, którą sprawować mogą rodzice bądź też inne osoby nieposiadające statusu rodziców co do poddanego ich opiece dziecka.

Bibliografia

- Adamski F., *Socjologia małżeństwa i rodziny. Wprowadzenie*, Warszawa 1984.
- Baker H.D.R., *Chinese Family and Kinship*, London–Basingstoke 1979.
- Ban Zhao, *Lessons for Women: Instructions in Seven Chapters for a Woman's Ordinary Way of Life in the First Century A.D* [w:] *Pan Chao: Foremost Woman Scholar of China*, red. N. Swann Lee, Michigan 2001.
- Bastone J., *Law and Marriage: An Examination of the Transformation in the People's Republic of China's Marriage Laws*, New York 2014.
- Błaszczyk A., Sikora M., *Kilka uwag o prawno-społecznym statusie kobiet w Chińskiej Republice Ludowej* [w:] *Kobieta w prawie i polityce*, red. M. Sadowski, A. Spsychalska, K. Sadowska, Wrocław 2007.
- Bront J., *Różnorodność związków małżeńskich na świecie*, Krynica Morska 2008.
- Chen Jianfu, *Chinese Law. Towards an Understanding of Chinese Law, Its Nature and Development*, Hague–London–Boston 1999.
- Cho-Yun Hsu, *Foreword* [w:] *Gender and Chinese Archaeology*, red. K.M. Linduff, Y. Sun, Walnut Creek 2004.
- Fang Cai, *Hukou System Reform and Unification of Rural–urban Social Welfare*, „China & World Economy” 2011, no. 3.
- Gawlikowski K., *Problem praw człowieka w Chinach*, „Azja – Pacyfik” 2001, nr 4.
- Gawlikowski K., *Procesy transformacji w Chińskiej Republice Ludowej* [w:] *Azja Wschodnia na przełomie XX i XXI wieku. Studia i szkice*, t. I: *Przemiany polityczne i społeczne*, red. K. Gawlikowski, Warszawa 2001.
- Gawlikowski K., *Zapiski z pawilonu odlatującego żurawia*, „Azja – Pacyfik” 2000, nr 3.
- Gordon S.A., *China's Hidden Children: Negotiating Documentation Denial and its Impact on a Population at Risk of Statelessness*, Leicester 2016.
- Hok-bun Ku, *Chinese Peasants' Discontent and Forms of Resistance in the Post-reform Era* [w:] *C. Chor Lau, China Review 1999*, red. G. Xiao, Hong Kong 1999.
- Hsi M., *New Marriage Law in the People's Republic of China: Translations, Development, and Evaluation*, Manhattan 1965.
- Jason Young, *China's Hukou System: Markets, Migrants and Institutional Change*, Basingstoke 2013.
- Jiang Dong, *China's Latest Marriage Law Amendment and Family Property Tradition and Modernity*, „Journal Frontiers of Law in China” 2014, no. 4.
- Jing Lin, *Social Transformation and Private Education in China*, Westport, Connecticut–London 1999.

- Kajdański E., *Chiny. Leksykon*, Warszawa 2011.
- Kam Wing Chan, Buckingham W., *Is China Abolishing the Hukou System?*, „The China Quarterly” 2008, no. 195.
- Lai D., *Sex Ratio at Birth and Infant Mortality Rate in China: An Empirical Study*, „Social Indicators Research” 2005, no. 70.
- Palmer M., *China, Bringing the Law Back in* [w:] *The Future of Child and Family Law: International Predictions*, red. E.E. Sutherland, Cambridge 2012.
- Palmer M., *The Re-Emergence of Family Law in Post-Mao China: Marriage, Divorce and Reproduction*, „The China Quarterly” 1995, no. 141, special issue: China’s Legal Reforms.
- Palmer M., *Women to the Fore: Developments in the Family Law of The People’s Republic of China 1992–4* [w:] *The International Survey of Family Law*, red. A. Bainham, Hague–Boston–London 1994.
- Quanbao Jiang, Sánchez-Barricarte J.J., *The 4-2-1 Family Structure in China: A Survival Analysis Based on Life Tables*, „European Journal of Ageing” 2011, no. 8(2).
- Rachwaniec-Szczecińska Ż., *Synowie jedynacy, znikające córki: o pozycji kobiet w Chinach*, „Pisma Humanistyczne” 2013, nr 9.
- Ryznar M., *Adoption in China: Past, Present and Yet to Come*, „Georgia Journal of International and Comparative Law” 2016, no. 1.
- Shuzhuo Li, Yexia Zhang, Feldman M.W., *Birth Registration in China: Practices, Problems and Policies*, „Population Research and Policy Review” 2010, no. 29(3).
- Sidichmienow W., *Chiny. Karty przeszłości*, Warszawa 1978.
- Skalla N.M., *China’s One-Child Policy: Illegal Children and the Family Planning Law*, „Brooklyn Journal of International Law” 2004–2005, no. 30.
- Tannahill R., *Historia seksu*, Warszawa 2001.
- Tylkowski M., *Xiao – szacunek do rodziców – fundament chińskiej moralności*, <http://etykapraktyczna.pl/wpis/2012/07/04/xiao-szacunek-do-rodzicow> (15.01.2020).
- Xu Huang, Dijst M., van Weesep J., Zous N., *Residential Mobility in China: Home Ownership among Rural–urban Migrants after Reform of the Hukou Registration System*, „Journal of Housing and the Built Environment” 2014, no. 4.
- Yan Xia, Cixin Wang, Shuhong Luo, Haiping Wang, Xiaoyun Zhang, *Domestic Violence in a Chinese Context: Who Gets the Blame* [w:] *Family Violence From a Global Perspective: A Strengths-Based Approach*, red. S.M. Asay, J. DeFrain, M. Metzger, B. Moyer, Los Angeles 2014.
- Yaoling Wang M., *Small City, Big Solution? China’s Hukou System Reform and Its Potential Impacts*, „DISP –Dokumente und Informationenzur Schweizerischen Orts-Regional und Landesplanung” 2002, no. 4.
- Zeidler K., *Interwencjonizm państwowy w świetle sporu między liberalizmem a komunitaryzmem*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2009, t. XXII.
- Zeidler K., *Spór liberalizmu z komunitaryzmem a stanowisko Antoniego Kościa* [w:] *Abit, non abit: księga poświęca pamięci księdza profesora Antoniego Kościa*, red. A. Dębiński, Lublin 2013.
- Zwoliński A., *Chiny. Historia. Teraźniejszość*, Kraków 2007.

Streszczenie

Celem artykułu jest prezentacja pozycji prawnej dziecka na gruncie chińskiego prawa prywatnego. W uwagach wstępnych zaprezentowano system rejestracji narodzin chińskich dzieci, odwołano się do polityki jednego dziecka oraz polityki dwójki dzieci. Następnie przedstawiono specyfikę ochrony dziecka na gruncie ustawy – Prawo małżeńskie z 1989 r. z uwzględnieniem

regulacji dotyczących tzw. nabożności synowskiej *xiao*, a także przedstawiono instytucję opieki prawnej sprawowanej przez rodziców wobec dziecka na podstawie ogólnych zasad prawa cywilnego Chińskiej Republiki Ludowej.

Słowa kluczowe: władza rodzicielska, nabożność synowska *xiao*, polityka jednego dziecka, akt urodzenia dziecka

THE CHILD'S LEGAL POSITION UNDER CHINESE PRIVATE LAW

Summary

The main aim of this article is to try to present the child's legal position under Chinese private law. At the outset it was presented the registration system for the birth of Chinese children and it was made reference to the policy of one child and the policy of two children. Then, it was presented the specificity of child protection under the Act – Marriage Law of 1989 taking into account regulations regarding the so-called *xiao* filial piety. Finally it was presented the institution of legal guardian ship provided by parents over the child according to General Rules of the Civil Law of the People's Republic of China.

Keywords: parental authority, filial piety *xiao*, one child policy, child's birth certificate